

ZWIĄZKI II SYNODU DIECEZJI KOSZALIŃSKO-KOŁOBRZESKIEJ Z SANKTUARIUM MATKI BOŻEJ BOLESNEJ W SKRZATUSZU

Wstęp

W komunikacie informującym diecezjan o przyznaniu tytułu bazyliki mniejszej kościołowi sanktuaryjnemu w Skrzatuszu bp Edward Dajczak napisał: „Bóg, by ochraniać i rozwijać naszą wiarę, daje nam szczególne miejsca, gdzie jest nam wyjątkowo bliski i *dotykalny*. Dla naszej diecezji takim miejscem jest skrzatuskie sanktuarium, w którym Maryja została podarowana w znaku Matki trzymającej Ciało Jezusa, z twarzą pełną ufnej nadziei w wypełnienie obietnicy Jego Zmartwychwstania”². W związku z tymi słowami trudno byłoby sobie wyobrazić, aby tak bardzo ważne wydarzenie dla Kościoła diecezjalnego, którym jest II Synod Diecezji Koszalińsko-Kołobrzeskiej, nie było w jakiś sposób związane z sanktuarium Matki Bożej Bolesnej w Skrzatuszu. Ukazanie właśnie tych związków stanie się przedmiotem niniejszego opracowania.

1. Powierzenie dzieła synodu Pani Skrzatuskiej

Od samego początku prac synodalnych bp Edward Dajczak powierzał poszczególne etapy II Synodu Diecezji Koszalińsko-Kołobrzeskiej opiece i wstawiennictwu Najświętszej Maryi Panny Bolesnej, Pani Skrzatuskiej.

W dekrecie zwołania synodu podpisanym 11 czerwca 2016 r. podczas diecezjalnych obchodów 1050-lecia chrztu Polski w bazylice konkatedralnej w Kołobrzegu biskup koszalińsko-kołobrzeski napisał: „Wszystkich Diecezjan proszę o zaangażowanie się w II Synod Diecezji Koszalińsko-Kołobrzeskiej, w sposób szczególny poprzez gorliwą modlitwę w jego intencji, zanoszoną do Boga w Trójcy Świętej Jedynego za wstawiennictwem Najświętszej Maryi Panny Bolesnej, Pani Skrzatuskiej oraz Patronów naszej diecezji – św. Wojciecha i św. Maksymiliana”³.

Natomiast w niedzielę, 26 września 2016 r., we wszystkich kościołach i kaplicach diecezji koszalińsko-kołobrzeskiej został odczytany *List pasterski zachęcający do pogłębienia życia modlitewnego w czasie trwania II Synodu Diecezji Koszalińsko-Koło-*

¹ Ks. dr Tomasz Tomaszewski – proboszcz parafii pw. św. Maksymiliana Kolbego w Słupsku, sekretarz II Synodu Diecezji Koszalińsko-Kołobrzeskiej, wykładowca Pisma Świętego w Wyższym Seminarium Duchownym i w Instytucie Teologicznym w Koszalinie, moderator diecezjalny Dzieła Biblijnego im. św. Jana Pawła II; ORCID: 0000-0001-7994-6832, e-mail: tomaszewski@koszalin.opoka.org.pl.

² „Komunikat biskupa diecezjalnego Edwarda Dajczaka”, *Koszalińsko-Kołobrzeskie Wiadomości Diecezjalne* (dalej KKWD) 4 (2018): 57.

³ „Dekret zwołania II Synodu Diecezji Koszalińsko-Kołobrzeskiej”, KKWD 3 (2016): 80–81.

brzeskiej. Zwracając się w nim do diecezjan, bp Edward Dajczak napisał: „W minioną sobotę i niedzielę uczestniczyliśmy w diecezjalnej pielgrzymce do naszej *Pani Skrzatuskiej, Matki miłości zranionej i naszej nadziei*. Doświadczyliśmy tam łaski bliskości Jezusa i Maryi oraz radości wspólnie wyznawanej wiary. Poprowadzeni przez Maryję pod Krzyż po raz kolejny przeżyaliśmy dar wielkiej miłości Jezusa, dającego nam swój pokój i czekającego na nasze nawrócenie, które jest ukoronowaniem nadziei Boga. W modlitewnym klimacie odkrywaliśmy również wielką wartość diecezjalnej wspólnoty zjednoczonej obecnością Boga pośród nas. Podczas sobotniego i niedzielnego spotkania swoją modlitwę do Maryi – Pani Skrzatuskiej wyszeptwały tysiące wiernych. W czasie tej pielgrzymki uroczystie rozpoczęliśmy ważny czas dla naszej diecezji – czas modlitwy za trwający synod. Delegatom każdej parafii przekazane zostały teksty *Modlitwy za diecezję* z prośbą o jej kontynuowanie, zarówno w modlitwie osobistej, jak i wspólnotowej, w każdym naszym kościele. (...) W czasie trwania synodu wyrażmy troskę i wspierajmy modlitwą ten ważny dla diecezji czas. Jeżeli z głęboką wiarą, odpowiedzialnie, dla dobra kolejnych pokoleń uczniów Jezusa mamy przez trwający synod uważnie i pokornie, razem wsłuchać się w głos Boga, mówiącego dzisiaj do nas, to jest to możliwe tylko w klimacie wielkiej modlitwy. Pomocą w przeżywaniu tej modlitwy są przygotowane obrazki z wizerunkiem naszej Pani Skrzatuskiej, które możecie zabrać dzisiaj z kościoła. Proszę, sięgajcie często do tej modlitwy, niech ona prowadzi nas do jeszcze większej zażyłości z Bogiem. Zawarta jest w niej prośba za nasze rodziny, parafie, powołanych, za cierpiących i bezrobotnych i tych, którzy zagubili się duchowo. (...) Kochani Diecezjanie! Zwołałem synod, bo czasy, w których żyjemy, potrzebują ożywienia przez Ducha Bożego. Synod jest naszą nadzieją – musimy wsłuchiwać się w głos Boga mówiącego do swojej części Kościoła, jaką jest nasza diecezja. Synod jest wspólną odpowiedzialnością za naszą wiarę i wiarę przyszłych pokoleń. Jest on także ważnym pytaniem: Kościele Koszalińsko-Kołobrzeski, gdzie jesteś dzisiaj i dokąd zmierzasz? Już dziś dziękuję za podjęty trud modlitwy za diecezję, za trwający synod i z serca Wam wszystkim błogosławię”⁴.

Z powyższym listem ściśle związane było zarządzenie z 21 września 2016 r., w którym bp Edward Dajczak zobowiązał proboszczów do wprowadzenia zwyczaju odmawiania wspomnianej wyżej *Modlitwy za diecezję* we wszystkich kościołach i kaplicach diecezji koszalińsko-kołobrzeskiej przed błogosławieństwem kończącym Eucharystię, przed modlitwą do św. Michała Archanioła. Modlitwa ta brzmi następująco: „Panie Boże, dziękujemy Ci za nasz koszalińsko-kołobrzeski Kościół. W nim Ciebie wyznajemy i uwielbiamy. Daj żywą wiarę i miłość mojej rodzinie, naszej parafii i całej diecezji. Zjednocz wszystkich na modlitwie i przy eucharystycznym stole. Powołuj i umacniaj głoszących Ewangelię. Spójrz miłosiernie na chorych, bezrobotnych i zagubionych duchowo.

⁴ „List pasterski Biskupa Diecezjalnego zachęcający do pogłębienia życia modlitewnego w czasie trwania II Synodu Diecezji Koszalińsko-Kołobrzeskiej”, KKWD 3 (2016): 99–102.

Maryjo, nasza Skrzatuska Pani, święci Wojciechu i Maksymilianie, módlcie się za nami. Amen”⁵.

Z kolei w liście pasterskim do diecezjan po uroczystej inauguracji II Synodu Diecezji Koszalińsko-Koło-brzeskiej, która odbyła się 25 lutego 2017 r., bp Edward Dajczak stwierdził: „W pełne miłości dłonie naszej Skrzatuskiej Pani, Matki Miłości Zranionej i Naszej Nadziei powierzamy naszą diecezję i nasze synodalne zadanie, prosząc Ją o nieustanne wstawiennictwo”⁶. Warto podkreślić, że podczas inauguracji synodu w koszalińskiej katedrze obecna była oryginalna Pieta Skrzatuska⁷.

Najświętszej Maryi Pannie Bolesnej, Pani Skrzatuskiej bp Edward Dajczak powierzał również kolejne etapy synodu, a więc kształtowanie i powoływanie oraz prace zespołów synodalnych⁸, proces wyłaniania członków synodu i same sesje synodalne⁹, a także wszystkie osoby, które zostały mianowane do pełnienia rozmaitych funkcji związanych z procesem synodalnym¹⁰.

Warto też podkreślić, że w dekretach ustanowienia wszystkich komisji synodalnych, sekretariatu synodu i zespołu redakcyjnego statutów synodalnych znalazło się sformułowanie: „Jej (jego) prace powierzam opiece Najświętszej Maryi Panny Bolesnej, Pani Skrzatuskiej oraz wstawiennictwu patronów diecezji – świętego Wojciecha i świętego Maksymiliana Kolbego”¹¹.

2. Diecezjalne pielgrzymki do Skrzatusza

Temat synodu pojawiał się również w związku z diecezjalnymi pielgrzymkami do sanktuarium Matki Bożej Bolesnej w Skrzatuszu, które odbywają się co roku, 15 września lub w najbliższą niedzielę po tej dacie, kiedy to obchodzone jest w diecezji koszalińsko-koło-brzeskiej wspomnienie liturgiczne Najświętszej Maryi Panny Bolesnej, Pani Skrzatuskiej¹².

W niedzielę, 13 września 2015 r., w kościołach i kaplicach diecezji został odczytany *List pasterski biskupa diecezjalnego Edwarda Dajczaka przed pielgrzymką do Sanktuarium Matki Bożej Bolesnej w Skrzatuszu*, która odbyła się w kolejną niedzielę, 20 września. W liście tym biskup ogłosił rozpoczęcie przygotowań do synodu, pro-

⁵ „Zarządzenie w sprawie odmawiania Modlitwy za diecezję we wszystkich kościołach i kaplicach diecezji koszalińsko-koło-brzeskiej”, KKWD 3 (2016): 84.

⁶ „List pasterski Biskupa Diecezjalnego po uroczystej inauguracji II Synodu Diecezji Koszalińsko-Koło-brzeskiej «Na nowo rozpoczynać od Chrystusa»”, KKWD 1 (2017): 73.

⁷ „Otwarcie II Synodu Diecezji Koszalińsko-Koło-brzeskiej”, KKWD 1 (2017): 111–112.

⁸ „Zarządzenie w sprawie celebrowania Mszy o Duchu Świętym podczas II Synodu Diecezji Koszalińsko-Koło-brzeskiej oraz powołania zespołów synodalnych”, KKWD 1 (2017): 95.

⁹ „Zarządzenie w sprawie zwołania sesji synodalnych oraz wyborów członków II Synodu Diecezji Koszalińsko-Koło-brzeskiej”, KKWD 3 (2019): 79; „Zarządzenie w sprawie zwołania sesji II Synodu Diecezji Koszalińsko-Koło-brzeskiej”, KKWD 4 (2020): 83.

¹⁰ Archiwum II Synodu Diecezji Koszalińsko-Koło-brzeskiej.

¹¹ KKWD 3 (2016): 81–82; 1 (2017): 78–92; 4 (2017): 78; 4 (2018): 70–71; 4 (2021): 52.

¹² Kongregacja Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, „Dekret z dnia 27 kwietnia 2016 roku”, *Rocznik Skrzatuski* 4 (2016): 216–217.

sząc równocześnie diecezjan o włączenie się we wspólną modlitwę: „Tegoroczna pielgrzymka jest czasem wyjątkowym i niepowtarzalnym, ponieważ właśnie w naszym Sanktuarium chcemy rozpocząć przygotowanie do drugiego synodu naszej diecezji. Jego zadaniem będzie usłyszenie tego, co Duch Święty mówi dzisiaj do Kościoła koszalińsko-kołobrzeskiego oraz rozpoznanie dróg, którymi Bóg chce nas prowadzić we współczesnym świecie. Wraz z Maryją, która jest najlepszą nauczycielką słuchania Bożego słowa, przyjmujemy słowa Jezusa wypowiedziane do nas w dzisiejszej Ewangelii, a które na początku synodalnej drogi wyznaczają nam jego najważniejsze zadanie. Oto dwa pytania, skierowane dzisiaj przez Jezusa do swoich uczniów (por. Mk 8,27–29), są również pytaniami zadanymi każdej i każdemu z nas. (...) Siostry i Bracia! Obdarowani słowami naszego Pana bardziej rozumiemy, dlaczego tak ważny etap życia naszej diecezji powinniśmy zainaugurować właśnie w naszym Diecezjalnym Sanktuarium w Skrzatuszu. Kościół koszalińsko-kołobrzeski właśnie od Maryi chce uczyć się, jak uważnie słuchać Boga, aby móc usłyszeć to, co dzisiaj mówi do niego Duch Święty. Na wzór Apostołów trwających z Maryją na modlitwie w Wieczerniku, chcemy ożywić naszą wspólnotową modlitwę, tworząc z naszej diecezji wielki Wieczernik rozmodlonych uczniów Pana Jezusa, czekających na światło i znaki Ducha Świętego. Drodzy Diecezjanie! Proszę Was bardzo o włączenie się w tę wielką wspólną modlitwę przez, mający potrwać około roku, okres duchowego przygotowania do naszego synodu. Modlitwa ta połączy nas wszystkich, ogarniając także tych spośród nas, którzy już się nie modlą. W parafiach są już plakaty zapraszające do tej modlitwy. W trakcie najbliższego roku będę Wam powierzał szczegółowe intencje dotyczące spraw naszego diecezjalnego Kościoła, a z wieloma z Was, jako przedstawicielami wszystkich naszych parafii, spotkam się na specjalnie organizowanych dla Was rekolekcjach. W trakcie tego roku módlmy się za nasz synod, wykorzystując październikowe nabożeństwa różańcowe, czuwania i nabożeństwa okresów Adwentu i Wielkiego Postu, wreszcie nabożeństwa majowe i czerwcowe”¹³.

Rok później, w niedzielę, 11 września 2016 r., w diecezji koszalińsko-kołobrzeskiej odczytane zostało skierowane przez bp. Edwarda Dajczaka *Zaproszenie na Diecezjalne Spotkanie Młodych oraz Diecezjalną Pielgrzymkę do Skrzatusza*, które odbyły się w dniach 17–18 września. W zaproszeniu tym pojawiła się prośba: „Proszę, módlcie się w intencji pielgrzymki i trwającego II Synodu Diecezjalnego”¹⁴. Właśnie podczas tej diecezjalnej pielgrzymki do sanktuarium Matki Bożej Bolesnej rozpoczęła się modlitwa w intencji synodu. Pod koniec uroczystej Eucharystii celebrujący ją biskupi rozdali przedstawicielom wszystkich parafii obrazki przedstawiające Pietę Skrzatuską i zawierające tekst *Modlitwy za diecezję*. Natomiast bp E. Dajczak wręczył ks. dr. Tomaszowi Tomaszewskiemu dekret podpisany 15 września 2016 r. – we wspomnienie liturgiczne Najświętszej Maryi Panny Bolesnej – mianujący go z dniem 1 października tego roku

¹³ „List pasterski biskupa diecezjalnego Edwarda Dajczaka przed pielgrzymką do Sanktuarium Matki Bożej Bolesnej w Skrzatuszu”, KKWD 3 (2015): 35–37.

¹⁴ „Zaproszenie na Diecezjalne Spotkanie Młodych oraz Diecezjalną Pielgrzymkę do Skrzatusza”, KKWD 3 (2016): 99.

sekretarzem II Synodu Diecezji Koszalińsko-Koło-brzeskiej, powierzając go równocześnie opiece Najświętszej Maryi Panny Bolesnej, Pani Skrzatuskiej. Na zakończenie skrzatuskiej pielgrzymki bp Krzysztof Zadarko przewodniczył nabożeństwu maryjnemu z zawierzeniem diecezji i dzieła synodu opiece Matki Bożej Bolesnej¹⁵.

W niedzielę, 10 września 2017 r., we wszystkich kościołach i kaplicach diecezji odczytany został *List biskupa koszalińsko-koło-brzeskiego Edwarda Dajczaka zapraszający na uroczystości skrzatuskie w roku 2017*. Znalazło się w nim również nawiązanie do trwającego już synodu diecezjalnego: „Dzisiaj, kiedy katolicyzm tradycyjny nie jest w stanie kształtować wiary kolejnego pokolenia, rodzi się katolicyzm ewangeliczny, oparty na osobistym i pogłębiającym się doświadczeniu Boga. Aby wiara była mocą niosącą nas w chwilach szczęśliwych i trudach życia, musi dotykać serca i sprawiać, że przyłgniemy do Boga. To właśnie dlatego rozpoczęliśmy II Synod naszej diecezji, by wsłuchując się najpierw w to, co Duch Święty mówi dzisiaj do nas i w tymże Duchu odczytując znaki czasów nam współczesnych, rozpoznawać w naszej historii właściwe drogi wiary”¹⁶.

Podczas diecezjalnej pielgrzymki do Sanktuarium Matki Bożej Bolesnej w Skrzatuszu, 17 września 2017 r., odczytane zostało pismo Sekretariatu Stanu Stolicy Apostolskiej stanowiące odpowiedź na *List biskupa Edwarda Dajczaka do papieża Franciszka z okazji uroczystej inauguracji II Synodu Diecezji Koszalińsko-Koło-brzeskiej*¹⁷. W imieniu Jego Świątobliwości, abp Angelo Becciu napisał m.in.: „[Ojciec święty] życzy, by dzięki wstawiennictwu Matki Bożej Bolesnej, Pani Skrzatuskiej oraz patronów Diecezji – św. Wojciecha i św. Maksymiliana Kolbego – Synod wydał obfite owoce, wytyczył nowe kierunki pracy duszpasterskiej i ewangelizacyjnej. Niech będzie umocnieniem dla wszystkich wiernych, by potrafili zachować w sercach depozyt wiary, by stawali się autentycznymi świadkami Chrystusa”¹⁸.

Nawiązanie do synodu diecezjalnego pojawiło się również w *Liście biskupa koszalińsko-koło-brzeskiego Edwarda Dajczaka zapraszającym na uroczystości skrzatuskie w roku 2018*: „Ojciec Święty Franciszek mówi o Duchu Świętym, który ciągle na nowo i w niepowtarzalny sposób tworzy w Kościele ten dynamizm wiary. Duch Święty, obdarowując nas wielką różnorodnością swoich darów, talentów i charyzmatów, zaprasza nas, byśmy nimi się posługiwali w sposób ciągle twórczy i nowy, według Jego natchnień i Jego woli. Właśnie dlatego w naszej diecezji trwa Synod – czas ożywienia naszej wiary, większego otwarcia na Ducha Świętego i uważnego słuchania tego, co On mówi dziś do Kościoła Koszalińsko-Koło-brzeskiego. Synod to przypomnienie, że tylko wiara, głęboko przeżywana w Duchu Świętym, potrafi sięgać do tych głębi człowieka, z których wytryska to, co nowe, twórcze, nieoczekiwane i nieplanowane. O taką otwartą i odważną wiarę prosimy w naszych synodalnych modlitwach, takiej wiary

¹⁵ „Diecezjalna pielgrzymka do Skrzatusza”, KKWD 3 (2016): 123; „Dekret mianujący ks. dr. Tomasza Tomaszewskiego sekretarzem II Synodu Diecezji Koszalińsko-Koło-brzeskiej”, KKWD 3 (2016): 83.

¹⁶ „List biskupa koszalińsko-koło-brzeskiego Edwarda Dajczaka zapraszający na uroczystości skrzatuskie w roku 2017”, KKWD 3 (2017): 64.

¹⁷ „List biskupa Edwarda Dajczaka do papieża Franciszka”, KKWD 1 (2017): 73–74.

¹⁸ „List Sekretariatu Stanu Stolicy Apostolskiej”, KKWD 3 (2017): 75.

poszukujemy w dniach skupienia i rekolekcjach. To jest najwłaściwsza droga spełnienia nadziei pokładanej w synodalnym trudzie. Trzeba nam stać się ludźmi Chrystusa, o których prosił Ojciec Święty Franciszek, trzeba stać się *uczniami – misjonarzami*, uczniami, którzy chcą i potrafią być świadkami Ewangelii. Na tej synodalnej drodze budowania wspólnoty jest szczególne miejsce: Skrzatuskie Sanktuarium – centrum duchowe naszej diecezji. W Skrzatuszu spotykamy Maryję, która jest najlepszą nauczycielką życia wiernego Chrystusowi i oddanego wspólnocie uczniów Jezusa, żyjących w każdym czasie naszych ludzkich dziejów. To Ona zaufała Bogu i wypowiadając ufny sercem Amen, pozwoliła Mu stać się Emmanuelem – Bogiem z nami. Wiernie szła z Jezusem przez życie, aż do Krzyża, gdzie z największą miłością uczestniczyła w zbawieniu świata¹⁹.

Bp Edward Dajczak odniósł się do trwającego w diecezji synodu również w swoim liście zapraszającym na uroczystości skrzatuskie w 2019 roku, który został odczytany diecezjanom w niedzielę, 8 września 2019 r.: „Dzisiejsza Ewangelia [Łk 14,25–33] jeszcze bardziej potwierdza wielką wartość osobistego spotkania z Panem. Jezus, który zaprasza nas do szczególnej relacji, pragnie być towarzyszem naszej drogi, chce spotykać nas i obdarowywać łaską w chwilach naszego szczęścia, jak również w tajemnicy naszego krzyża, bólu i cierpienia. Również trwający II Synod Diecezji Koszalińsko-Kołobrzeskiej jest czasem podarowanym nam przez Pana, w którym Duch Święty czyni nas bardziej Jego uczniami. Każde spotkanie synodalne w parafii, wspólne rekolekcje, dni skupienia, prace komisji synodalnych nie tylko budują nasz diecezjalny Kościół, ale przede wszystkim dają możliwość pogłębienia naszej osobistej relacji z Bogiem. Pierwszą uczennicą Pana, która wsłuchiwała się w Jego Słowo i pozwoliła Duchowi Świętemu wypełnić je w sobie, była Maryja. W sanktuarium skrzatuskim, w znaku Piety, została nam podarowana przez Boga, jako Matka Miłości Zranionej i Naszej Nadziei. Życie Maryi przypomina, że jesteśmy ludźmi obdarowanymi obecnością Boga pośród nas. Doświadcza tego Ta, która trzyma na swych kolanach ciało martwego Syna. Twarz Matki jest pełna pokoju, zwrócona z nadzieją ku głębi tajemnicy Boga. W momencie Jej największego, matczynego bólu – śmierci Syna – Bóg rodzi w Niej nadzieję, która radzi sobie nawet ze śmiercią²⁰.

Wątek synodu pojawił się także w liście bp. Edwarda Dajczaka przed uroczystościami skrzatuskimi w roku 2020, który został odczytany w diecezji w niedzielę, 13 września 2020 r.: „Wieczernik jeszcze raz stanie się dla uczniów miejscem, w którym podarowana miłość Boga stworzy nową wspólnotę. Maryja wraz z uczniami trwa w nim na modlitwie, czekając na Zesłanie Ducha Świętego. Owoce tego zesłania dadzą im szansę właściwego rozeznania planów Boga i moc do wewnętrznej przemiany tej młodej wspólnoty uczniów i do pójścia z Bożą miłością na cały świat. Dlatego obydwie te wydarzenia – Ostatnia Wieczerza i Zesłanie Ducha Świętego – należą wewnętrznie

¹⁹ „List biskupa koszalińsko-kołobrzeskiego Edwarda Dajczaka zapraszający na uroczystości skrzatuskie w roku 2018”, KKWD 3 (2018): 65.

²⁰ „List biskupa koszalińsko-kołobrzeskiego Edwarda Dajczaka zapraszający na uroczystości skrzatuskie w 2019 roku”, KKWD 3 (2019): 89–90.

do siebie, były u początków założenia Kościoła i pozostają nadal fundamentem życia Kościoła w każdym czasie oraz będą prowadziły do jego ciągłego odradzania się przemiany. Eucharystyczny Wieczernik staje się więc miejscem początku wspólnoty uczniów Pana. Nasza diecezjalna wspólnota wraz z naszą Matką Miłości Zranionej i Naszej Nadziei także trwa zgromadzona na synodzie i oczekuje na pełne rozeznanie w Duchu Świętym dróg, którymi ma podążać Kościół Koszalińsko-Kołobrzeski²¹.

Bp Edward Dajczak nawiązał do synodu także w kontekście rozpoczęcia obchodów jubileuszu 50-lecia diecezji koszalińsko-kołobrzeskiej podczas diecezjalnej pielgrzymki do Skrzatusza, na którą zaprosił diecezjan w liście odczytanym w niedzielę, 12 września 2021 r.: „Bóg każdego z nas powołuje osobiście i po imieniu, ale najpełniej doświadczamy Go we wspólnocie. Ta wspólnota jest ciągle w drodze. Choć zмага się z trudnościami i przeciwnościami, nie przestaje być wierna swojemu boskiemu Przewodnikowi – Jezusowi. U początku Kościoła stoi dar wspólnoty. Obraz pierwszego Kościoła, pierwszej wspólnoty wierzących jest *wielkim gestem* wskazującym na Chrystusa i Ducha Świętego. Istotną rolą Ducha Świętego jest zbieranie nas. Tak się zaczyna Eucharystia. Tak jest i teraz. Doświadczamy tego szczególnie w czasie trwania II Synodu Diecezji Koszalińsko-Kołobrzeskiej. Duch Święty zbiera nas nieustannie, byśmy byli we wspólnocie. Jesteśmy z pokolenia, w którym życie wspólnotowe niebezpiecznie osłabło. Zgubiliśmy chwilę, by, trwając na modlitwie, pozwolić Bogu, aby nas nieustannie zbierał, gromadził w jedno. Ponieważ Chrystus istnieje tylko w my, we wspólnocie wierzących, bycie Jego uczniem to nieustanne zanurzanie się w tajemnicy wspólnoty, gdyż nikt z nas nie ma Jezusa tylko dla siebie. W ten sposób unikamy jednego z większych współczesnych niebezpieczeństw życia duchowego – uznania swojej prywatnej wiary za miarę wiary Kościoła²².

3. Formacja presynodalna

Jeszcze przed oficjalnym otwarciem II Synodu Diecezji Koszalińsko-Kołobrzeskiej, w okresie od 5 grudnia 2015 r. do 23 stycznia 2016 r., odbyło się jedenaście spotkań presynodalnych dla delegatów ze wszystkich parafii na temat „Jesteśmy Kościołem”. Wzięły w nich udział w sumie 473 osoby. Ramowy program tych spotkań wyglądał następująco:

- 10:00 kawa i herbata,
- 10:30 modlitwa, zawiązanie wspólnoty, konferencja,
- 11:45 spotkania w grupach,
- 13:00 obiad,
- 14:00 Msza Święta z homilią,
- 15:00 zakończenie.

²¹ „List biskupa koszalińsko-kołobrzeskiego Edwarda Dajczaka zapraszający na uroczystości skrzatuskie w 2020 roku”, KKWD 3 (2020): 78.

²² „List biskupa koszalińsko-kołobrzeskiego Edwarda Dajczaka zapraszający na uroczystości skrzatuskie w 2021 roku”, KKWD 3 (2021): 47–48.

W sanktuarium Matki Bożej Bolesnej w Skrzatuszu spotkanie takie odbyło się 16 stycznia 2016 r. Poprowadził je ks. dr hab. Kazimierz Dullak, a uczestniczyło w nim 37 osób reprezentujących parafie z dekanatów Jastrowie i Wałcz²³.

Natomiast w okresie od 8 kwietnia do 22 maja 2016 r. odbyło się osiem turnusów rekolekcyjnych dla przedstawicieli parafii na temat „Mój Kościół, któremu służę”. Rekolekcje te były próbą spojrzenia na Kościół przez pryzmat fragmentów Ewangelii ukazujących Jezusa po zmartwychwstaniu. Uczestniczyły w nich w sumie 264 osoby. Pierwsze rekolekcje odbyły się w sanktuarium Matki Bożej Bolesnej w Skrzatuszu w dniach 8–10 kwietnia 2016 roku. Poprowadził je ks. Waław Grądalski, a uczestniczyło w nich 37 osób reprezentujących parafie z dekanatów: Drawsko Pomorskie, Mirosławiec i Szczecinek²⁴.

W okresie od 8 października do 7 stycznia 2017 r. odbyło się jedenaście spotkań formacyjnych dla delegatów z poszczególnych parafii, które miały pomóc w stworzeniu właściwego gruntu dla powstawania parafialnych zespołów synodalnych. Wszystkie spotkania poprowadził ks. dr Tomasz Tomaszewski – sekretarz synodu, a wzięło w nich udział w sumie 396 osób ze 187 parafii. Miały one następujący program:

- 9:30/15:00 wprowadzenie, konferencja, dyskusja,
- 11:15/16:45 kawa, herbata,
- 12:00/17:30 adoracja Najświętszego Sakramentu, różaniec,
- 12:30/18:00 Eucharystia.

29 października 2016 r. takie spotkanie dla 26 przedstawicieli parafii z dekanatów Jastrowie i Wałcz odbyło się w skrzatuskim sanktuarium²⁵.

4. Rekolekcje synodalne

W latach 2017–2022 odbyły się dwadzieścia cztery turnusy rekolekcji synodalnych, każdego roku od czterech do sześciu turnusów. Wyjątek stanowił rok 2021, kiedy to – z powodu pandemii – wszystkie zaplanowane rekolekcje musiały zostać odwołane. Jedenaście turnusów rekolekcyjnych odbyło się w sanktuarium Matki Bożej Bolesnej w Skrzatuszu, a pozostałe – w Centrum Edukacyjno-Formacyjnym w Koszalinie. W sumie wzięło w nich udział 1475 osób, głównie członków parafialnych zespołów synodalnych²⁶.

W roku 2017 w Skrzatuszu rekolekcje odbyły się w dwóch terminach: 20–22 i 27–29 stycznia. Wzięło w nich udział 75 osób. Oba turnusy poprowadził ks. dr Tomasz Tomaszewski. Podczas drugiego turnusu, który był przeznaczony tylko dla

²³ Archiwum II Synodu Diecezji Koszalińsko-Kołobrzeskiej; „Spotkania presynodalne”, KKWD 4 (2015): 53–54; „Presynodalne spotkania formacyjne”, KKWD 1 (2016): 84.

²⁴ Archiwum II Synodu Diecezji Koszalińsko-Kołobrzeskiej; „Rekolekcje presynodalne”, KKWD 2 (2016): 62. To drugie źródło podaje, że w rekolekcjach uczestniczyło w sumie 235 osób.

²⁵ Archiwum II Synodu Diecezji Koszalińsko-Kołobrzeskiej.

²⁶ Archiwum II Synodu Diecezji Koszalińsko-Kołobrzeskiej.

małżeństw, współpracował on z trzema małżeństwami z Domowego Kościoła – gałęzi rodzinnej Ruchu Światło-Życie²⁷.

W roku 2018 w skrzatuskim sanktuarium odbyły się również dwa turnusy rekolekcyjne w dniach: 2–4 lutego i 13–15 kwietnia. Oba poprowadził bp Edward Dajczak, który poruszył podczas nich temat Kościoła. W rekolekcjach wzięły udział 183 osoby²⁸.

Także w roku 2019 bp Edward Dajczak poprowadził w Skrzatuszu dwa turnusy rekolekcyjne w terminach: 25–27 stycznia i 1–3 marca. Ich temat stanowiły sakramenty wtajemniczenia chrześcijańskiego, czyli chrzest, bierzmowanie i Eucharystia. Uczestniczyło w nich 189 osób²⁹.

W roku 2020 rekolekcje synodalne w Skrzatuszu odbyły się trzykrotnie. Pierwsze dwa turnusy poświęcone zostały słowu Bożemu. W dniach 24–26 stycznia poprowadził je bp Edward Dajczak, a w dniach 28 lutego–1 marca – ks. dr Piotr Skiba. Wzięło w nich udział 190 osób³⁰. Natomiast rekolekcje w dniach 27–29 lipca, w których uczestniczyło 37 osób, bp Edward Dajczak poświęcił tematowi „Maryja pierwowzorem Kościoła”³¹.

W roku 2022 wszystkie turnusy rekolekcji synodalnych dotyczyły tematu Eucharystii. W sanktuarium Matki Bożej Bolesnej w Skrzatuszu poprowadził je w dniach 21–23 stycznia bp Edward Dajczak, a w dniach 18–20 marca – ks. dr Piotr Pękul. W rekolekcjach wzięło udział w sumie 47 osób³².

5. Synodalne dni skupienia i spotkania formacyjne

W latach 2017–2021 w okresie jesiennym odbyło się dwadzieścia dni skupienia, w których uczestniczyły w sumie 2133 osoby, głównie członkowie parafialnych zespołów synodalnych. W programie tych spotkań znalazły się: konferencja, nabożeństwo różańcowe i Eucharystia, a także czas na słodki poczęstunek. Miejscem organizacji aż dziewięciu dni skupienia było skrzatuskie sanktuarium³³.

W roku 2017 dni skupienia odbyły się tam 21 i 28 października, a uczestniczyło w nich 428 osób. Konferencje o roli i zadaniach zespołów synodalnych wygłosił podczas nich ks. dr Tomasz Tomaszewski³⁴.

²⁷ Archiwum II Synodu Diecezji Koszalińsko-Kołobrzeskiej; „Rekolekcje synodalne”, KKWD 1 (2017): 113–114.

²⁸ Archiwum II Synodu Diecezji Koszalińsko-Kołobrzeskiej; „Parafialne zespoły synodalne”, KKWD 1 (2018): 90; „Parafialne zespoły synodalne”, KKWD 2 (2018): 49.

²⁹ Archiwum II Synodu Diecezji Koszalińsko-Kołobrzeskiej; „Zespoły synodalne”, KKWD 1 (2019): 62.

³⁰ Archiwum II Synodu Diecezji Koszalińsko-Kołobrzeskiej; „Zespoły synodalne”, KKWD 1 (2020): 123–124.

³¹ Archiwum II Synodu Diecezji Koszalińsko-Kołobrzeskiej; „Zespoły synodalne”, KKWD 3 (2020): 88.

³² Archiwum II Synodu Diecezji Koszalińsko-Kołobrzeskiej; „Zespoły synodalne”, KKWD 1 (2022): 145.

³³ Archiwum II Synodu Diecezji Koszalińsko-Kołobrzeskiej.

³⁴ Archiwum II Synodu Diecezji Koszalińsko-Kołobrzeskiej; „Parafialne zespoły synodalne”, KKWD 4 (2017): 84.

W roku 2018 dni skupienia w Skrzatuszu zostały zorganizowane 13 i 27 października z udziałem 228 osób. Konferencje wygłoszone podczas nich przez ks. dr. Tomasza Tomaszewskiego poświęcone były religijności młodzieży w diecezji koszalińsko-kołobrzeskiej w oparciu o wyniki badań socjologicznych przeprowadzonych przez ks. dr. Remigiusza Szauera³⁵.

5 i 26 października 2019 r. dni skupienia odbyły się również w sanktuarium Matki Bożej Bolesnej w Skrzatuszu. Uczestniczyło w nich 201 osób. Pierwszy z nich poprowadził ks. dr. Jarosław Kwiecień, a drugi – ks. dr. Piotr Pękul. Wygłoszone przez tych kapłanów katechezy poświęcone zostały tematowi liturgii i udziałowi w nich wiernych świeckich³⁶.

Z powodu pandemii w roku 2020 w Skrzatuszu został zorganizowany tylko jeden dzień skupienia, w którym wzięły udział 63 osoby. 3 października poprowadzili go ks. dr. Tomasz Tomaszewski wraz z Magdaleną i Pawłem Falkowskimi, którzy dali świadectwo swojego zaangażowania w posługę wobec małżonków i narzeczonych oraz podzielili się doświadczeniami swoich prac w synodalnej Komisji ds. małżeństw i rodzin³⁷.

W roku 2021 skrzatuskie sanktuarium było miejscem dwóch dni skupienia, które odbyły się 9 października i 6 listopada. Uczestniczyły w nich 132 osoby. Konferencję dotyczącą synodalności w kontekście przygotowań do XVI Zwyczajnego Zgromadzenia Ogólnego Synodu Biskupów wygłosił ks. dr. Tomasz Tomaszewski³⁸.

W okresie od 10 listopada 2018 r. do 12 stycznia 2019 r. we wszystkich 24 dekanatach odbyły się spotkania formacyjne dla członków parafialnych zespołów synodalnych. Wzięło w nich udział 1007 osób. W programie każdego z nich znalazły się Msza Święta z kazaniem oraz konferencja dotycząca tożsamości i misji wiernych świeckich w Kościele, po której była możliwość dyskusji i zadawania pytań. 10 listopada 2018 r. w Skrzatuszu odbyło się takie spotkanie dla 17 osób z parafii należących do dekanatu Wałcz, które poprowadził ks. Paweł Wojtalewicz³⁹.

Zakończenie

II Synod Diecezji Koszalińsko-Kołobrzeskiej jest zatem bardzo ściśle związany z sanktuarium Matki Bożej Bolesnej w Skrzatuszu. To właśnie opiece i wstawiennictwu Pani Skrzatuskiej na pierwszym miejscu powierzane są od początku trwania synodu wszystkie jego etapy oraz związane z nim osoby i wydarzenia. Od roku 2015 temat synodu pojawia się także w kontekście kolejnych diecezjalnych pielgrzymek do

³⁵ Archiwum II Synodu Diecezji Koszalińsko-Kołobrzeskiej; „Parafialne zespoły synodalne”, KKWD 4 (2018): 75.

³⁶ Archiwum II Synodu Diecezji Koszalińsko-Kołobrzeskiej; „Zespoły synodalne”, KKWD 4 (2019): 77.

³⁷ Archiwum II Synodu Diecezji Koszalińsko-Kołobrzeskiej; „Zespoły synodalne”, KKWD 4 (2020): 81–82.

³⁸ Archiwum II Synodu Diecezji Koszalińsko-Kołobrzeskiej; „Zespoły synodalne”, KKWD 4 (2021): 80.

³⁹ Archiwum II Synodu Diecezji Koszalińsko-Kołobrzeskiej; „Parafialne zespoły synodalne”, KKWD 4 (2018): 75–77; „Zespoły synodalne”, KKWD 1 (2019): 63.

Skrzatusza, które odbywają się we wrześniu każdego roku. Skrzatuskie sanktuarium odgrywa wreszcie szczególną rolę jako miejsce eklezjalnej formacji wiernych świeckich, która to stanowi bardzo istotny i nieodłączny element II Synodu Diecezji Koszalińsko-Kołobrzeskiej. W związku z tym warto podkreślić, że – zarówno na etapie presynodalnym, jak i podczas trwającego już synodu – z różnych propozycji formacyjnych zorganizowanych w Skrzatuszu skorzystało w sumie około 1900 osób świeckich.

W ten sposób sanktuarium Matki Bożej Bolesnej w Skrzatuszu wypełnia jedną z funkcji, którą przypisuje sanktuariom dokument Papieskiej Rady ds. Duszpasterstwa Migrantów i Podróżnych zatytułowany *Sanktuarium. Pamięć, obecność i prorocstwo Boga żywego*: „Odrodzeni przez Słowo i sakramenty, ci, którzy przyszli do sanktuarium jako *kamienie martwe*, stają się sanktuarium *kamieni żywych*, a przez to są w stanie przeżyć odnowione doświadczenie wspólnoty wiary i świętości, jaką jest Kościół. W tym sensie można powiedzieć, że w sanktuarium może narodzić się na nowo Kościół ludzi żywych w żywym Bogu. To w nim każdy może odkryć dar, jakiego twórcze działanie Ducha udzieliło ku pożytkowi wszystkich. To również w sanktuarium każdy może rozpoznać i dojrzeć we własnym powołaniu i stać się dyspozycyjnym do realizowania go w służbie drugim, zwłaszcza we wspólnocie parafialnej, tam gdzie integruje się ludzka różnorodność i wypowiada się we wspólnocie eklezjalnej”⁴⁰.

Bibliografia

- Archiwum II Synodu Diecezji Koszalińsko-Kołobrzeskiej.
- „Dekret mianujący ks. dr. Tomasza Tomaszewskiego sekretarzem II Synodu Diecezji Koszalińsko-Kołobrzeskiej”. *Koszalińsko-Kołobrzeskie Wiadomości Diecezjalne* 3 (2016): 83.
- „Dekret zwołania II Synodu Diecezji Koszalińsko-Kołobrzeskiej”. *Koszalińsko-Kołobrzeskie Wiadomości Diecezjalne* 3 (2016): 80–81.
- „Diecezjalna pielgrzymka do Skrzatusza”. *Koszalińsko-Kołobrzeskie Wiadomości Diecezjalne* 3 (2016): 122–124.
- „Komunikat biskupa diecezjalnego Edwarda Dajczaka”. *Koszalińsko-Kołobrzeskie Wiadomości Diecezjalne* 4 (2018): 57–58.
- Kongregacja Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, „Dekret z dnia 27 kwietnia 2016 roku”. *Rocznik Skrzatuski* 4 (2016): 216-217.
- „List biskupa Edwarda Dajczaka do papieża Franciszka”. *Koszalińsko-Kołobrzeskie Wiadomości Diecezjalne* 1 (2017): 73–74.
- „List biskupa koszalińsko-kołobrzeskiego Edwarda Dajczaka zapraszający na uroczystości skrzatuskie w roku 2017”. *Koszalińsko-Kołobrzeskie Wiadomości Diecezjalne* 3 (2017): 63–66.
- „List biskupa koszalińsko-kołobrzeskiego Edwarda Dajczaka zapraszający na uroczystości skrzatuskie w roku 2018”. *Koszalińsko-Kołobrzeskie Wiadomości Diecezjalne* 3 (2018): 64–66.

⁴⁰ Papieska Rada ds. Duszpasterstwa Migrantów i Podróżnych, „Sanktuarium. Pamięć, obecność i prorocstwo Boga żywego”, nr 12.

- „List biskupa koszalińsko-kołobrzeskiego Edwarda Dajczaka zapraszający na uroczystości skrzatuskie w 2019 roku”. *Koszalińsko-Kołobrzeskie Wiadomości Diecezjalne* 3 (2019): 89–91.
- „List biskupa koszalińsko-kołobrzeskiego Edwarda Dajczaka zapraszający na uroczystości skrzatuskie w 2020 roku”. *Koszalińsko-Kołobrzeskie Wiadomości Diecezjalne* 3 (2020): 77–79.
- „List biskupa koszalińsko-kołobrzeskiego Edwarda Dajczaka zapraszający na uroczystości skrzatuskie w 2021 roku”. *Koszalińsko-Kołobrzeskie Wiadomości Diecezjalne* 3 (2021): 47–49.
- „List pasterski biskupa diecezjalnego Edwarda Dajczaka przed pielgrzymką do Sanktuarium Matki Bożej Bolesnej w Skrzatuszu”. *Koszalińsko-Kołobrzeskie Wiadomości Diecezjalne* 3 (2015): 35–38.
- „List pasterski Biskupa Diecezjalnego po uroczystej inauguracji II Synodu Diecezji Koszalińsko-Kołobrzeskiej «Na nowo rozpoczynać od Chrystusa»”. *Koszalińsko-Kołobrzeskie Wiadomości Diecezjalne* 1 (2017): 70–73.
- „List pasterski Biskupa Diecezjalnego zachęcający do pogłębienia życia modlitewnego w czasie trwania II Synodu Diecezji Koszalińsko-Kołobrzeskiej”. *Koszalińsko-Kołobrzeskie Wiadomości Diecezjalne* 3 (2016): 99–102.
- „List Sekretariatu Stanu Stolicy Apostolskiej”. *Koszalińsko-Kołobrzeskie Wiadomości Diecezjalne* 3 (2017): 74–75.
- „Otwarcie II Synodu Diecezji Koszalińsko-Kołobrzeskiej”. *Koszalińsko-Kołobrzeskie Wiadomości Diecezjalne* 1 (2017): 111–113.
- Papieska Rada ds. Duszpasterstwa Migrantów i Podróżnych. „Sanktuarium. Pamięć, obecność i prorocstwo Boga żywego”. *Salvatoris Mater* 3 (1999): 301–322.
- „Parafialne zespoły synodalne”. *Koszalińsko-Kołobrzeskie Wiadomości Diecezjalne* 4 (2017): 84.
- „Parafialne zespoły synodalne”. *Koszalińsko-Kołobrzeskie Wiadomości Diecezjalne* 1 (2018): 90.
- „Parafialne zespoły synodalne”. *Koszalińsko-Kołobrzeskie Wiadomości Diecezjalne* 2 (2018): 49–50.
- „Parafialne zespoły synodalne”. *Koszalińsko-Kołobrzeskie Wiadomości Diecezjalne* 4 (2018): 75–77.
- „Presynodalne spotkania formacyjne”. *Koszalińsko-Kołobrzeskie Wiadomości Diecezjalne* 1 (2016): 84.
- „Rekolekcje presynodalne”. *Koszalińsko-Kołobrzeskie Wiadomości Diecezjalne* 2 (2016): 62.
- „Rekolekcje synodalne”. *Koszalińsko-Kołobrzeskie Wiadomości Diecezjalne* 1 (2017): 113–114.
- „Spotkania presynodalne”. *Koszalińsko-Kołobrzeskie Wiadomości Diecezjalne* 4 (2015): 53–54.
- „Zaproszenie na Diecezjalne Spotkanie Młodych oraz Diecezjalną Pielgrzymkę do Skrzatusza”. *Koszalińsko-Kołobrzeskie Wiadomości Diecezjalne* 3 (2016): 98–99.
- „Zarządzenie w sprawie celebrowania Mszy o Duchu Świętym podczas II Synodu Diecezji Koszalińsko-Kołobrzeskiej oraz powołania zespołów synodalnych”. *Koszalińsko-Kołobrzeskie Wiadomości Diecezjalne* 1 (2017): 93–95.
- „Zarządzenie w sprawie odmawiania Modlitwy za diecezję we wszystkich kościołach i kaplicach diecezji koszalińsko-kołobrzeskiej”. *Koszalińsko-Kołobrzeskie Wiadomości Diecezjalne* 3 (2016): 84.

- „Zarządzenie w sprawie zwołania sesji II Synodu Diecezji Koszalińsko-Kołobrzeskiej”. *Koszalińsko-Kołobrzeskie Wiadomości Diecezjalne* 4 (2020): 83.
- „Zarządzenie w sprawie zwołania sesji synodalnych oraz wyborów członków II Synodu Diecezji Koszalińsko-Kołobrzeskiej”. *Koszalińsko-Kołobrzeskie Wiadomości Diecezjalne* 3 (2019): 78–79.
- „Zespoły synodalne”. *Koszalińsko-Kołobrzeskie Wiadomości Diecezjalne* 1 (2019): 62–63.
- „Zespoły synodalne”. *Koszalińsko-Kołobrzeskie Wiadomości Diecezjalne* 4 (2019): 77–78.
- „Zespoły synodalne”. *Koszalińsko-Kołobrzeskie Wiadomości Diecezjalne* 1 (2020): 123–124.
- „Zespoły synodalne”. *Koszalińsko-Kołobrzeskie Wiadomości Diecezjalne* 3 (2020): 88.
- „Zespoły synodalne”. *Koszalińsko-Kołobrzeskie Wiadomości Diecezjalne* 4 (2020): 81–82.
- „Zespoły synodalne”. *Koszalińsko-Kołobrzeskie Wiadomości Diecezjalne* 4 (2021): 80–81.
- „Zespoły synodalne”. *Koszalińsko-Kołobrzeskie Wiadomości Diecezjalne* 1 (2022): 145.

Streszczenie

Sanktuarium Matki Bożej Bolesnej w Skrzatuszu jest ściśle związane z II Synodem Diecezji Koszalińsko-Kołobrzeskiej, który został zwołany 11 czerwca 2016 r. i otwarty 25 lutego 2017 r. Opiece i wstawiennictwu Pani Skrzatuskiej powierzane są wszystkie etapy prac synodalnych oraz związane z nim poszczególne osoby i gremia. Istotny element tych powiązań stanowi także eklezjalna formacja wiernych świeckich, której szczególnym miejscem jest właśnie skrzatuskie sanktuarium.

Słowa kluczowe: synod, diecezja koszalińsko-kołobrzeska, Kościół, formacja, wierni świeccy, sanktuarium, Skrzatusz

Abstract

RELATIONSHIPS OF THE SECOND SYNOD OF THE KOSZALIN-KOŁOBRZEG (KOŁOBRZEG) DIOCESE WITH THE SANCTUARY OF OUR LADY OF SORROWS IN SKRZATUSZ

The Sanctuary of Our Lady of Sorrows in Skrzatusz is closely related to the Second Synod of the Koszalin-Kołobrzeg (Kołobrzeg) Diocese, which was convened on June 11, 2016 and opened on February 25, 2017. The care and intercession of the Lady of Skrzatusz are entrusted all stages of the synodal works as well as people and groups involved in the synod. An important element of these ties is also the ecclesial formation of the lay faithful, a special place of which is the Skrzatusz sanctuary.

Keywords: synod, Koszalin-Kołobrzeg (Kołobrzeg) Diocese, Church, formation, lay faithful, sanctuary, Skrzatusz